

СОЦІАЛЬНА АДАПТОВАНІСТЬ ЗЛОЧИНЦІВ АНТИСОЦІАЛЬНОГО ТИПУ

Т. А. Туха

Сумський державний педагогічний університет ім. А. С. Макаренка,
tikha.sizo@ukr.net

Науковий керівник: кандидат психологічних наук, доцент Т. І. Щербак

Питання виховання та ресоціалізації засуджених завжди на часі тому, що скільки існує людство, стільки існують і ті, хто порушує правопорядок. Повернення злочинцю статусу повноцінного члена суспільства є нагальною потребою, задоволення якої сприятиме не тільки самостійному загальноприйнятому соціально-нормативному життю правопорушника, але і покращенню суспільства в цілому [3. С.156].

Дослідження проводилось протягом 2023 року. Базою дослідження став Сумський слідчий ізолятор. Дослідженням було охоплено 50 осіб. Віковий діапазон вибірки становив 20-45 років. З метою здійснення детальної характеристики рівня соціальної адаптованості досліджуваних проаналізуємо дані, отримані за допомогою Тесту-опитувальника соціальної адаптивності (О. Саннікова, О. Кузнецова) [1, 2].

Як свідчить аналіз отриманих даних, *загальний показник соціальної адаптивності* виражений у групі переважно на рівні нижче середнього і характерний для 40 % опитаних. Низький рівень виявлено у 15 % респондентів. Ці результати свідчать про те, що досліджувані злочинці можуть мати проблеми в адаптації, опануванні життєвих змін, навіть незначних, складно звикають до всього нового і, в першу чергу, до оточення. Нове в житті лякає їх, а адаптація займає тривалий час, насичений негативними переживаннями. Цим опитаним складно вдається подолання життєвих труднощів, протистояння стресу; вони відчують труднощі в багатьох соціальних аспектах життя.

Опитаних злочинців із низькою соціальною адаптивністю можемо охарактеризувати як осіб з низькою здатністю до вирішення життєвих труднощів; людей, які не можуть знайти вихід з ситуації без сторонньої

підтримки. Однак, отримати бажану підтримку теж їм вдається складно через комунікативні труднощі.

Для 25 % респондентів притаманний рівень соціальної адаптивності вище середнього, а високий – для 20 %. Цей рівень показник характеризує досліджуваних як не схильних відчувати труднощі в адаптації. Опитаних злочинців виділяє виражена швидкість і легкість опанування нових видів діяльності та входження у нові групи. Життєві зміни сприймаються ними адекватно, як такі, що не можуть вплинути на ефективність в діяльності та спілкуванні. У складних, напружених ситуаціях вони добре адаптуються до проблем як на поведінковому, так і на емоційному рівні. Несподівані ситуації не впливають на їх результативність та емоційну стійкість. Вони самовпевнені, спокійні, лабільні.

Показник *загальної задоволеності* у досліджуваних злочинців виражений переважно на рівні нижче середнього (40 % опитаних). Низький рівень характерний 17% досліджуваних. Їхня життєва ситуація розцінюється як вкрай несприятлива. Рівень загальної задоволеності вище середнього притаманний для 28 % досліджуваних, а високий – для 15 %, тобто можна говорити про перебування таких правопорушників у стабільній життєвій ситуації.

Показники *широти охоплення сигналів соціуму* виражені у групі досліджуваних переважно на рівні нижче середнього (35 % опитаних). Низький рівень притаманний для 17 % вибірки. У неочікуваних, адаптаційних ситуаціях ці досліджувані відрізняються вузькістю сприйняття. Вони помічають окремі факти, не зважаючи на інші, у тому числі, і особливо важливі. 28 % респондентів виявили рівень широти охоплення сигналів соціуму вище середнього, а 20 % – високий. Тож, можемо говорити про наявність у цих респондентів здатності не випускати з уваги ті значущі сигнали, які в даній реальності наявні. Вони спостережливі, добре поінформовані, вміють помічати особливості поведінки інших, не відзначаються стереотипністю та вузькістю сприйняття нових осіб, ситуацій, здатні до ефективною комунікації.

Показники *легкості розуміння та ієрархізації сигналів соціуму* виражені у групі досліджуваних переважно на рівні нижче середнього (42 % опитаних). Низький рівень притаманний для 17 % досліджуваних. Можемо говорити про їх нездатність виокремлювати в межах адаптаційної ситуації важливі аспекти та аналізувати її. Такі опитані коли зустрічаються з проблемами, трансформаціями тривалий час відчують невизначеність та розгубленість, не усвідомлюють до кінця причини того, що відбувається, не можуть адекватно оцінити обстановку та важливість ситуації.

Рівень легкості розуміння та ієрархізації сигналів соціуму вище середнього притаманний для 25 % досліджуваних, а високий – для 11 %. Їм властива здатність до виділення головного, змістовного та найбільш значущого в адаптаційній ситуації.

Показники *точності орієнтації в соціальних очікуваннях* виражені у групі досліджуваних переважно на рівні нижче середнього (43 % опитаних). Низький рівень притаманний для 20 % досліджуваних. Опитані злочинці не завжди розуміють в якому стані знаходиться інша людина, які її основні настанови та бажання, не здогадуються про очікування співрозмовника. Вони відрізняються низькою проникливістю, погано прогнозують результати взаємодії з навколишніми. Можуть здійснювати недоречні вчинки, чим викликають непорозуміння у партнерів по спілкуванню. Причому, це характерно не тільки відносно конкретної людини, але і широкої соціальної взаємодії, тобто вони нечутливі до соціальних нормативів.

Рівень точності орієнтації в соціальних очікуваннях вище середнього притаманний для 22 % досліджуваних, а високий – для 15 %. Тобто зазначені респонденти добре розуміють і правильно оцінюють вимоги й очікування соціуму відносно їх спілкування, передбачають зміни в стані і поведінці навколишніх, результати власного впливу на інших. Вони розуміють і адекватно оцінюють очікування оточуючих в ситуації взаємодії, включаючи нові і незнайомі. Досліджувані обирають підходящу стратегію поведінки, враховуючи очікування.

Показники *стійкості емоційного переживання* виражені у вибірці переважно на рівні вище середнього (36 % опитаних). Високий рівень вираження даної якості притаманний для 22 %. Це може свідчити про виражену схильність таких досліджуваних до тривалого емоційного напруження в складних адаптаційних ситуаціях. Їх емоційні реакції та поведінка визначаються ригідністю. Емоції, поява яких спровокована напруженими ситуаціями, є досить стійкими і являють собою перешкоду в адаптаційному процесі.

Рівень нижче середнього притаманний для 25 % досліджуваних, а низький – для 10 % респондентів. Ці опитані не завжди можуть контролювати свої емоції, не схильні до саморегуляції, що часто заважає їм досягати поставленої мети, часто обраний ними підхід до вирішення проблеми є неконструктивним. Складні ситуації дезорганізують їх поведінку та провокують емоційні зриви.

Показники *готовності змінюватися* виражені у групі досліджуваних переважно на рівні нижче середнього (45 % опитаних). Низький рівень притаманний для 27 % досліджуваних. Ці досліджувані важко змінюють свої старі звички, насторожено ставляться до всього нового, болісно переживають життєві зміни. Їх внутрішні адаптаційні процеси перебігають з ускладненнями. Вони рідко що-небудь змінюють у своєму житті, а якщо і здійснюють зміни, то тільки зовнішні. Вони в основному не міняють свої погляди, принципи, стиль поведінки, підхід до життя. Рівень готовності змінюватися вище середнього притаманний для 15 % досліджуваних, а високий – для 13 %. Ці респонденти відкриті для нового досвіду, прагнуть до змін і здатні змінюватися. Можна сказати, що вони здатні до саморозвитку, особистісного зростання.

Показники *готовності до здійснення конструктивних дій, спрямованих на подолання невдач* виражені у групі досліджуваних переважно на рівні нижче середнього (49 % опитаних). Низький рівень притаманний для 32 % досліджуваних. Припускаємо, що ці респонденти мають проблеми через нездатність до передбачення невдач. Їм погано вдається організація власних дій та дотримання чіткої стратегії поведінки. Рівень готовності до здійснення конструктивних дій вище середнього притаманний для 11 % досліджуваних, а

високий – лише для 8 %. Це свідчить про високий рівень здатності до передбачення подій і вміння впливати на них задля реалізації бажаного. Ці респонденти передбачливі, обережні, в цілому успішні у справах та ефективні у спілкуванні.

Отже, за результатами дослідження можемо зробити висновок про те, що опитаним властивий низький рівень загальної задоволеності життям, низька здатність до охоплення сигналів соціуму, складність у розумінні та ієрархізації сигналів соціуму, низька точність орієнтації в соціальних очікуваннях, висока стійкість емоційних переживань, низька готовність змінюватися та долати невдачі. Таким чином, у групі досліджуваних загальний показник соціальної адаптивності знаходиться на досить низькому рівні.

Література

1. Sannikova O., Kuznetsova O. Adaptivity as The Integral Phenomenon: Empirical Verification. *Наука і освіта*. 2018. №3. С. 27-35.
2. Кузнєцова О. В. Психобіографічні кореляти адаптивності особистості. *Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology*. 2015. III(24), Issue: 48. С. 90-94.
3. Кутєпов М. Ю. Проблеми соціальної адаптації та ресоціалізації осіб, звільнених із місць позбавлення волі. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія ПРАВО*. 2019. Випуск 54. Т. С. 156-159.